

Başkent Ankara'nın İki Simgesel Örnek Üzerinden Morfolojik Analizi

Melike BOZ¹, Ayşe Sema KUBAT²

¹İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Kentsel Tasarım Yüksek Lisans Programı, İstanbul, Türkiye

²İTÜ Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlaması Bölümü, İstanbul, Türkiye
bozm16@itu.edu.tr, kubat@itu.edu.tr

Özet: Dünyadaki birçok ülke başkentleriyle anılmaktadır. Başkentler şehirlerin geçirdikleri tarihsel süreçlere, kenti yönlendiren önemli kararlara ve zamanla değişen tüm koşullara yakından tanık olan ana kahramanlardır. Kentlerin tarihleri boyunca geçirmiş oldukları değişimlerden önemli imgesel mekânları etkilenerek kente dair yeni çıkarımlar yapılmasına durum hazırlamaktadır. Bu noktada, Türkiye'nin başkenti Ankara da tarihi boyunca birçok değişimin ve dönüşümün etkisi altında kalmış, bu gelişmeler sonucunda özellikle kentin odak noktalarında kentsel bağlamda pek çok planlama kararı etkili olmuştur. Ankara'nın tarihsel gelişim sürecinde önemli bir kent merkezi olan Kızılay, Atatürk Bulvarı ve sahip olduğu kentsel ve politik özelliklerin yanı sıra kentin bellek mekânlarından Atatürk Orman Çiftliği bu çalışmanın odaklandığı temel iki yer olmuştur. Kentin sözü edilen iki odak noktası Ankara'nın biçimsel gelişim süreci boyunca tarihi, sosyal ve morfolojik değişimlerin ve tartışmaların da merkezinde yer almıştır. Kent formundaki bu değişimleri ve dönüşümleri kentin tarihinden ayrı düşünmek olanaksızdır. Bu bağlamda çalışmanın amacı, Ankara'nın her döneminde odak bölgeler olarak nitelendirilen Atatürk Bulvarı ve Atatürk Orman Çiftliği örneklemelerinin morfolojik değişim süreçlerini analiz ederek kentin geçmişi ve bugünü arasında tarihi ve kentsel bir bağlantı kurmaktır. Çalışma kapsamında, kent morfolojisinin kentin oluşumu, değişimi ve dönüşümünü ele alan bir süreç olarak değerlendirilmesinin yanı sıra seçilen bu iki örnek alanın tarihsel niteliklerine dair bir farkındalık yaratması hedeflenmektedir.

Kentsel morfoloji konusunda İngiliz Morfoloji Okulu'nun ana felsefelerini oluşturan ve kentin elemanları üzerine morfolojik bir yöntem geliştiren M.R.G. Conzen'in kent planlama analizi (town plan analysis) çalışmanın ana metodolojisini oluşturmaktadır. Çalışmanın temel strüktürünü Ankara'nın makro ölçekte gelişim sürecini analiz edebilmek ve seçilen örnek alanlarının bu süreçlerde kentsel bağlamdaki yerini algılayabilmek amacıyla çeşitli ölçeklerde ele alınan tarihi haritalar oluşturmaktadır. Ankara'nın tarihi boyunca etkili olan üç önemli planlama dönemi; Lorcher Planı, Jansen Planı, Yücel Uybadın Planı; ve mevcut duruma ait planlama kararları Atatürk Bulvarı ve Atatürk Orman Çiftliği için M.R.G. Conzen'in kent planlama analizi yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Bu kapsamda, seçilen örnek alanların kentsel ölçekte geliştirilen planlama kararlarından nasıl etkilendiğini analiz etmek amacıyla bu alanlara dair mikro ölçekte birer alan sınırı belirlenmiştir. Bu alan sınırları mikro ölçekte belirlenirken, bahsedilen planlama kararlarından tarihi, sosyal ve morfolojik olarak en yoğun etkilenen bölgeler seçilmiştir. Atatürk Bulvarı için Kızılay meydanı ve yakın çevresi sınır olarak belirlenirken, bu alanın kentlinin gündelik hayatta sıklıkla kullandığı imgesel ve işlevsel bir bölge olmasının yanı sıra kentte meydana gelen biçimsel değişikliklerden büyük ölçüde etkilenmiş olması da çalışma alanı sınırı için verilen kararı yönlendirmiştir. Atatürk Orman Çiftliği ise Ankara'nın özellikle Cumhuriyet'in kurulmasından bu yana önemli imgesel

ve tarihi mekânlarından olup; günümüzde politik tartışmaların ve kentsel bağlamından uzaklaşan planlama kararlarının ortasında yer almaktadır. Bu bölgede, mikro ölçekte günümüzde Cumhurbaşkanlığı Sarayı'nın yer aldığı, tarihte ise yeşil bir kentsel doku olan sınır çalışma alanı olarak belirlenmiştir.

Her iki örneklem alan için M.R.G. Conzen'in bahsedilen metodolojisi kullanılarak yollar, binalar, parseller ve yeşil alanların değişim süreçleri tarihi haritalar üzerinde analiz edilmiş ve elde edilen veriler üzerinden, karşılaştırmalı çıkarımlar yapılmıştır. Aynı zamanda günümüzde var olan kentsel dokunun geçmişle olan ilişkisini algılayabilmek ve tarihle nitel ve nicel olarak bağlantı kurabilmek amacıyla mevcut durumun morfolojik yapısı da incelenmiştir.

Sonuç olarak, başkent Ankara için önemli iki odak nokta olan Atatürk Bulvarı ve Atatürk Orman Çiftliği'nin geçirdikleri tarihsel ve sosyal değişimler M.R.G. Conzen'in geliştirmiş olduğu kent planlama analizi yöntemiyle incelenerek kentin tarihi ve bugün arasında morfolojik bir bağlantı kurulmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede gerçekleştirilen çalışmada, Ankara kentinin formuna yönelik değişimler seçilen örnek alanlar üzerinden analiz edilmiş ve bu değişimlerin günümüze ulaştığı durumunun tarihi planlara kıyasla ölçek kaybı yaşadığı, her iki alanın da kentsel doku ve bağlamdan giderek uzaklaşarak kontrolsüz bir yoğunlaşma içerisinde oldukları saptanmıştır. Başkent için önemli imgesel ve tarihsel bu iki bölgenin geçirmiş oldukları değişimler ve geleceğe yönelik yapılacak olan aktarımlar konusunda kenti morfolojik olarak değerlendirmenin önemi vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kent, kentsel değişim, kentsel morfoloji, Ankara

Giriş

Kentler, buldukları coğrafya içerisinde yer aldıkları konumları ile stratejik bir anlama sahip olmaktadır. Dünyadaki birçok ülkenin başkentleri belirlenirken coğrafi konumlarının yanı sıra sahip oldukları tarihi, sosyal ve politik özellikler etkili olmuştur. Bu anlamda başkentler ülkeleri için bir temsil aracı olarak görülmektedirler. Kentsel planlama kararlarından büyük ölçüde etkilenen ve ülkelerinin bütüncül algısında önemli bir yere sahip olan başkentler, tarih boyunca geçirdikleri fiziksel değişimler ile dinamik bir süreç içerisinde yer almaktadırlar. Bu duruma ek olarak, ulusal ve uluslararası ilişkilerde mekânsal bir iletişim aracı olarak görülen başkentlerin gelişim süreçleri boyunca edindikleri simgesel bölgeler, sözü edilen fiziksel değişimlerden kentsel bağlamda etkilenen ve kent belleğinde yer edinen odak noktalar olmaktadır.

Kentin yaşanabilir ve kavranabilir bir alan olarak görülmesinde önemli bir süreç olan kent planlama eyleminin başkentler için fiziksel ve sosyal olarak ayırıcı bir yeri bulunmaktadır. Bu çalışmaya konu olan Türkiye'nin başkenti Ankara da tarihsel gelişimi sürecine etki eden kentsel planlama kararlarıyla birçok değişimin ve dönüşümün etkisi altında kalarak özellikle kentin simgesel bölgelerinde önemli değişimlere tanık olmuştur. Ankara'nın tarihsel gelişim sürecinde sosyal, politik ve tarihi özelliklerinin yanı sıra konumu itibarıyla da önemli bir kent merkezi olan Kızılay, Atatürk Bulvarı ve sahip olduğu kentsel, politik özellikleriyle birlikte kentin bellek mekânlarından olan Atatürk Orman Çiftliği bu çalışmanın odaklandığı temel iki yer olmuştur. Bu bağlamda çalışmanın amacı, Ankara'nın her döneminde odak bölgeler olarak nitelendirilen Atatürk Bulvarı ve Atatürk Orman Çiftliği örneklemelerinin morfolojik değişim süreçlerini analiz ederek kentin geçmişi ve bugünü arasında tarihi ve

kentsel bir bağlantı kurmaktır. Seçilen örnek alanlarının bu çalışmaya konu olmasındaki en önemli birleştirici faktör her iki bölgenin de başkent Ankara için ilk kentsel planlama kararlarından günümüze kadar varlıklarını sürdürmüş birer simgesel bölge olmalarıdır. Çalışmaya konu olan bu iki simgesel alan aynı zamanda tarih boyunca kentsel, sosyal ve politik değişimlere ve tartışmalara konu olmuş, günümüzde de bu anlamda varlıklarını sürdürmeye devam etmektedirler.

Bir bilim dalı olarak kent morfolojisini kentin tarihinden ve tarihsel gelişim süreci boyunca tanıklık ettiği planlama kararlarının etkisiyle oluşan değişimlerden ayrı düşünmek olanaksızdır. Bu çalışma kapsamında, kent morfolojisinin kentin oluşumu, değişimi ve dönüşümünü ele alan bir süreç olarak değerlendirilmesiyle birlikte seçilen iki örnek alanın tarihsel niteliklerine dair bir farkındalık yaratması hedeflenmektedir.

Kentsel Morfoloji ve Morfolojik Analiz Kavramlarının Açıklanması

Kentlerin zaman içerisindeki değişim süreçleri ve bu süreçlerin kente olan etkileri birçok bilimsel alanın tartışma konusu olup disiplinlerarası bir olgudur. Bir bilim dalı olarak *kent morfolojisi* de kentteki yerleşme biçimlerinin ve kentsel öğelerin birbirileri ile olan ilişkilerini inceleyen, kentin fiziksel ve yapısal formu üzerine katkı sunan bir araştırma alanı olarak tanımlanabilmektedir. Kentsel morfolojinin tartışılmasında önemli bir uygulama alanı olan *morfolojik analiz* kavramı ise; yapılar, sokaklar, yollar, yeşil alanlar gibi kenti oluşturan öğelerin kent ile olan ilişkisini ve kent içi gelişim aşamalarını analiz eden tamamlayıcı bir süreç olarak değerlendirilebilir.

Kent morfolojisi bilim dalı kentin birçok dinamiğini birlikte değerlendirerek çıkarımlar yapmayı hedefleyen ve bu sebeple kentin bütüncül algısına katkı sunan bir alan olarak açıklanabilir. Bu noktada kentsel morfoloji kavramını kentin tarihinden ve tarihsel gelişim sürecinden ayrı düşünmek olanaksızdır. İngiliz Morfoloji Okulları'nın ana felsefelerini oluşturan ve yirminci yüzyılın ortalarından itibaren kent morfolojisi biliminin gelişmesine katkı sunan M.R.G. Conzen'in Kentsel Morfoloji konusunda tarih ve coğrafyayı bir arada ele alan yaklaşımı kent morfolojisini bütünüyle algılama ve yorumlama sürecinde önem taşımaktadır. Tarihsel özelliğe sahip bir kentin değişim sürecini "*Alnwick, Northumberland: a study in town-plan analysis (1960)*" adlı çalışmasında tarihi haritalarla inceleyen ve açıklayan M.R.G. Conzen'in bu yaklaşımı, kentsel morfoloji alanında literatüre yön vermesi ve kent ile kentin tarihi arasında kentsel bağlamda bir ilişki kurulması ile kentsel morfoloji alanına önemli katkılar sağlamıştır.

Kentsel Morfoloji bilim dalını *kentin insan habitatı olarak çalışması* şeklinde tanımlayan Anne Vernez Moudon (1997) kent morfolojisi ve kentin değişimi arasındaki ilişkinin analiz edilmesi konusunda çalışmalar yapmış ve bu anlamda alana önemli katkılar sunarak "*Urban morphology as an interdisciplinary field*" adlı çalışmasında değişim dönemindeki bir kentin kentsel gelişiminin anlaşılmasına katkıda bulunmak için kentsel morfoloji bilim dalının disiplinlerarası potansiyelini tartışmaktadır (Moudon, 1997). Kentsel morfoloji ve kent formunun başlangıç noktası ise kenti analiz etmek olup bu süreç detaylı bir alan çalışması ile mümkün olabilmektedir (Kropf, 2009). Büyük ölçekli kentsel yenileme planlamaları ile kentlerdeki tarihsel dokunun kaybına bir tepki olarak kentsel çalışmalarda morfolojik bakış açısının önemine dikkat çeken (Kubat, 2009) ve kent morfolojisi bilim dalının gelişimi için önemli katkılar sunan Ayşe Sema Kubat ise "*The study of urban form in Turkey*" adlı çalışmasında kentsel morfolojik analizlerin tarihi bölgelerin yapısının anlaşılabilirliği üzerindeki önemini vurgulamaktadır.

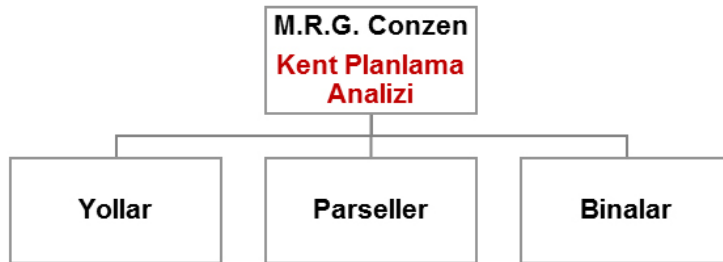

Yöntem

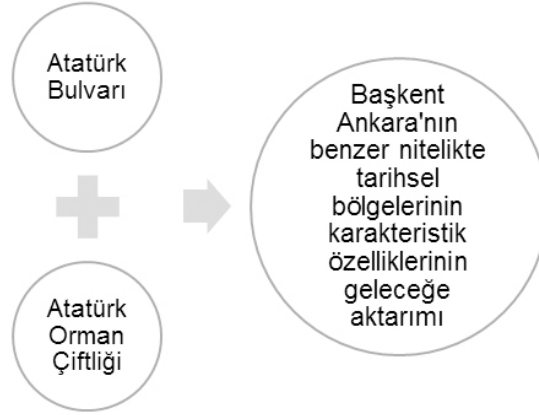
Çalışma kapsamında kentsel morfoloji bilim dalının kent formunun oluşumu ve tarihsel süreci içerisinde gelişimi ve dönüşümü olarak ele alınması ile alan çalışması üzerinde morfolojik analizler yapılması hedeflenmiştir. Bu bağlamda, Türkiye'nin başkenti Ankara'nın tarihi boyunca uygulanan kentsel planlama kararları ve geçmiş olduğu değişimler süresince sahip olduğu iki simgesel örnek alan üzerinde durulmuştur. Sözü geçen iki simgesel bölge; sosyal, kültürel ve kentsel karakteristik özellikleri ile Ankara'nın ilk planlama kararlarından günümüze kadar olan süreçte odak bölgeler olma niteliğini sürdüren Atatürk Bulvarı (Kızılay) ve Atatürk Orman Çiftliği'dir. Bu kapsamda, seçilen simgesel bölgelerin kentsel planlama kararlarından tarihsel gelişim süreci boyunca nasıl etkilendiğini morfolojik olarak analiz etmek amacıyla İngiliz Morfoloji Okulları'nın ana felsefelerini oluşturan ve kenti oluşturan öğeler üzerine kentsel morfoloji alanında önemli bir yöntem geliştiren M.R.G. Conzen'in *kent planlama analizi (town plan analysis)* bu çalışmada yöntem olarak kullanılmıştır (Şekil 1).

Çalışmada başkent Ankara'nın tarihsel gelişim sürecine etki eden kentsel planlama kararlarını üst ölçekten inceleyebilmek ve sonrasında ise seçilen odak bölgelerin morfolojik analizlerini yapabilmek amacıyla farklı ölçeklerde analiz kriterleri belirlenmiştir. Bu kapsamda, çalışmanın yöntemine uygun olarak seçilen morfolojik analiz araçları; tarihi haritalar, hava fotoğrafları, tarihi ve güncel fotoğraflar ile morfolojik çıkarımların yapıldığı tablolar olmuştur. Ankara'nın tarihi boyunca etkili olan üç önemli planlama dönemi; Lorcher Planı, Jansen Planı, Yücel-Uybadın Planı; ve mevcut duruma ait planlama kararları Atatürk Bulvarı ve Atatürk Orman Çiftliği için M.R.G. Conzen'in kent planlama analizi yöntemi kullanılarak incelenmiştir.

Bu noktada ilk olarak; Ankara'nın yıllara göre değişen makroformu analiz edilmiş ve üst ölçekte tarihi planlar ile hava fotoğrafları üzerinden seçilen simgesel bölgelerin kent içerisindeki bağlamının anlaşılabilirliği vurgulanmıştır. Sonrasında ise seçilen iki odak bölge birbirinden ayrı alan çalışması olarak analiz edilmiştir. Her iki çalışma alanı için kentsel planlama kararlarından sosyal, tarihi ve morfolojik bağlamlarda yoğun olarak etkilenen 1 (bir) hektarlık çalışma sınırı belirlenmiştir. Seçilen iki simgesel bölge için de morfolojik analiz süreci M.R.G. Conzen'in kent planlama analizine uygun olarak; tarihi haritaların analizi, mevcut durumun analizi ve tarihsel değişim sürecine dair görsel imgelerin analizi olarak planlanmış ve her bir kent elemanın değişimi analiz edilerek tablolaştırılmıştır. Morfolojik analiz aşamasında ayrı alan çalışmaları olarak ele alınan iki simgesel bölge, çalışma sonucunda birlikte değerlendirilerek başkent Ankara'nın tarihsel değişim sürecine dair ortak çıkarımların yapılmasına katkı sağlamıştır. Bu bağlamda çalışmanın ana strüktüründe seçilen odak bölgelere dair tümevarım yaklaşımı esas alınmıştır (Şekil 2).

Şekil 1. M.R.G. Conzen kent planlama analizi yöntemi.

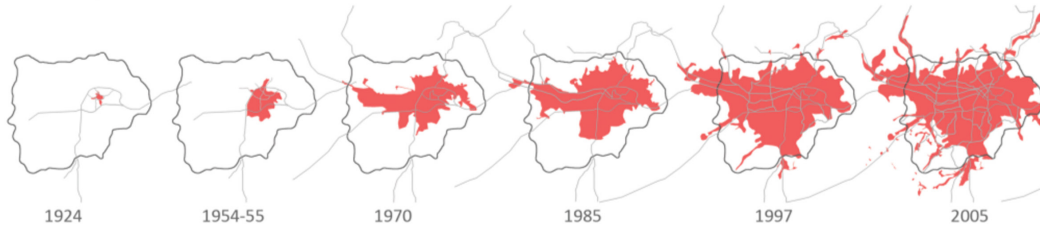

Şekil 2. Çalışmanın tümevarım yaklaşımı.

Çalışma Alanlarının Tanımı ve Morfolojik Analizler

Başkent Ankara'nın Kentsel Gelişim Süreci ve Seçilen Simgesel Bölgelerin Kentteki Yeri

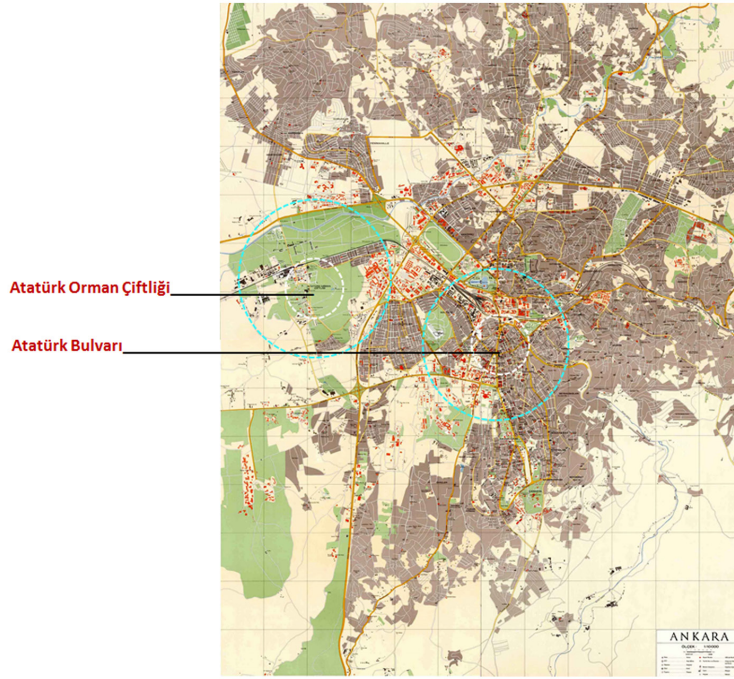
Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin yönetim merkezi olarak 13 Ekim 1923 yılında başkent ilan edilen Ankara bu süreç itibarıyla kent dokusunda da gelişim ve değişimlere tanıklık etmiştir. Bu çalışmanın da strüktürel ölçütlerini oluşturan kentsel planlama kararları, Ankara'nın başkent oluşundan itibaren kente etki etmeye başlamıştır. 1924-1932 yılları arasında uygulanan Lörcher Planı ile eski Ankara için oldukça yeni planlama kararları ortaya konarak Kızılay ve çevresi için bir 'Yenişehir' önerisi hayata geçirilmiştir. Lörcher Planı'nın kentin bir makroform üzerine biçimlenmesi ve güney yönde gelişmesi üzerine önemli katkıları bulunmaktadır. 1932-1957 yılları arasında hayata geçirilen ve kentin gelişmesinde kritik planlama kararlarını belirleyen Jansen Planı ise uluslararası bir yarışma ile kazanılmıştır. Jansen Planı, kentin doğu-batı yönünde gelişimi üzerine çalışmalar oluşturarak kente yeşil aks kazandırmayı hedeflemiştir. Kentsel gelişme hızının yüksek olduğu 1957-1970 yılları arasındaki dönemde ise ulusal bir yarışma sonucunda kazanılan Nihat Yücel-Raşit Uybadın Planı uygulanmıştır. Dönemin kentsel büyüme hızı ve uygulanan bu plan ile birlikte kentin makroformu oldukça büyümüştür. 1970 yılından sonraki dönemlerde ise kentin ana ulaşım aksları da genişleyerek kent büyüme hızı devam etmiştir. Bu büyüme ve yayılma ile birlikte günümüz görüntüsüne ulaşan Ankara makroformu 'topoğrafik bir çanak' olarak nitelendirilmektedir (Ankara Büyükşehir Belediyesi Makroform) (Şekil 3).

Şekil 3. Ankara Makroform'unun Oluşumu. (Ankara Büyükşehir Belediyesi Nazım İmar Planı'ndan alınan veriler ile yorumlanarak yazar tarafından oluşturulmuştur.)

Bu çalışma kapsamında iki simgesel alan olarak değerlendirilen Atatürk Bulvarı (Kızılay) ve Atatürk Orman Çiftliği, Ankara'nın başkent oluşundan itibaren sözü geçen kentsel planlama kararlarından sosyal, politik ve kentsel bağlamda önemli ölçüde etkilenmiştir. Çalışmaya konu olan bu iki simgesel alan, kent makroformunun oluşum sürecinden itibaren gerek konumları itibariyle gerekse karakteristik özellikleriyle kentsel bağlamda odak noktalar olma niteliklerini sürdürmektedirler. Bu bağlamda, Atatürk Bulvarı ve Atatürk Orman Çiftliği alanlarının kentsel bağlamdaki yerlerinin anlaşılabilirliğine vurgu yapmak için seçilen tarihsel haritalarda kent içerisindeki yerleri analiz edilmiştir (Şekil 4).

Şekil 4. 1976 Ankara Planı. (ODTÜ ŞBP Arşivi'nden elde edilen haritadan üretilmiştir.)

Atatürk Bulvarı Morfolojik Analizler

Başkent Ankara'nın ticari ve yönetim merkezi olan Kızılay (Yeni Şehir), Lörcher Planı ile birlikte kentin güney yönünde gelişmesiyle oluşturulmuş ve günümüzde de karakteristik özelliklerini sürdürmeye devam etmektedir. Kızılay'ın yıllar içerisinde gelişen kent planlama kararları ile büyük ölçüde değişim gösteren kentsel morfolojik özellikleri ve kent imajı, başkent Ankara için önemli bir strüktüre sahiptir. Kızılay yıllar geçtikçe değişip dönüşmesine rağmen önemli kentsel bileşenleri hala gözlemlenebilmektedir. Kızılay'ın bütüncül ana hattı olan Atatürk Bulvarı (Şekil 5) bölge içerisinde en yoğun alan olarak tanımlanabilir. Atatürk Bulvarı üzerinde bulunan hükümet binaları, ticari yapılar ve yeşil bölgeler bulvarın çok katmanlı kültürel bir yapıya sahip olduğunu açığa çıkarmaktadır. Bu bağlamda, çalışma kapsamında bölgenin değişim ve dönüşüm süreçlerinden yoğun olarak etkilenen ve karakteristik anlamda birçok farklı potansiyeli içerisinde barındıran 1 (bir) hektarlık çalışma alanı sınırı belirlenmiştir.

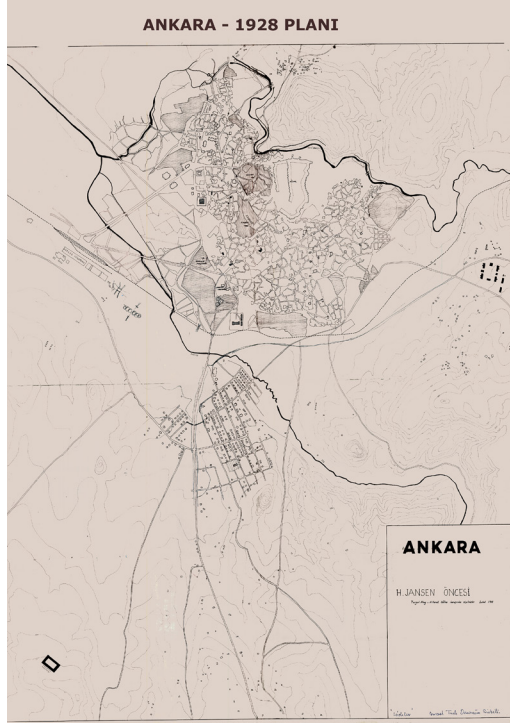

Şekil 5. Atatürk Bulvarı üzerinde seçilen çalışma alanı sınırlarının tarihi haritalar üzerinde gösterimi. **a.** 1944 Ankara Planı, **b.** 1952 Hava Fotoğrafı, **c.** 1971 Hava Fotoğrafı, **d.** 2017 Hava Fotoğrafı
(Kaynak (a.) : ODTÜ ŞBP Arşivi’nden elde edilen haritadan üretilmiştir.)
(Kaynak (b., c., d.) : Google Earth üzerinden görüntü alınarak üretilmiştir.)

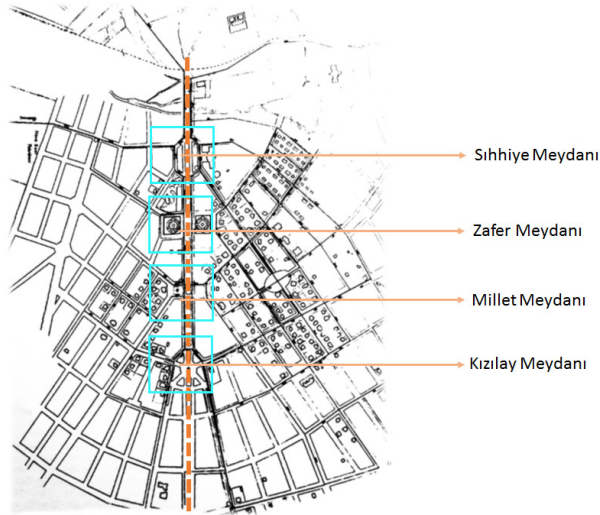
Çalışma kapsamında, Atatürk Bulvarı’nın kentsel morfolojik değişim süreci bölgenin farklı tarihsel periyotlardaki planlama kararları ve mevcut durumu birlikte değerlendirilerek M.R.G. Conzen’in kent planlama analizi yöntemi (town plan analysis) ile ele alınmıştır. Bu bağlamda incelenen tarihi planlar; Lörcher Planı (1924-1932), Jansen Planı (1932-1957), Yücel-Uybadın Planı (1957-1970) olmuştur.

Lörcher Planı (1924-1932)

Lörcher Planı kentin eski kent ve çevresinden gelişimi ve güneye doğru ilerlemesi yönünde Kızılay’ın oluşumuna dair temel kararları vermiş olan ve bu bağlamda Ankara makroformuna katkı sunan bir gelişim sürecidir (Şekil 6). Aynı zamanda, başkent in gelişmekte olan nüfusunu Eski Şehir ve çevresine yerleştirmeye çalışarak şehrin çevresiyle ilişkisini daha rahat kurması için oluşturulan yeni yollara açıklık kazandırmaktadır (Cengizkan, 2010). Lörcher Planı ile birlikte Atatürk Bulvarı üzerinde oluşturulan dört önemli meydan politik, sosyal ve kültürel karakteristik özellikleri ile dikkat çekmektedir (Şekil 7).

Şekil 6. Lörcher 1928 Planı ve Atatürk Bulvarı aksı.

Şekil 7. Lörcher Planı meydanların oluşumu.
(ODTÜ ŞBP Arşivi'nden elde edilen haritadan üretilmiştir.)

Yöntemin Uygulanması

Yollar, parseller, binalar ve yeşil alanlar olarak ele alınan kent bileşenlerinin morfolojik değişim süreçlerini analiz etmek amacıyla ilk olarak Lörcher Planı makro ölçekte ele alınmıştır (Şekil 8). Sonrasında belirlenen 1 (bir) hektarlık çalışma alanı sınırı için tarihi plan ile oluşturulan analiz planı birlikte değerlendirilmiş ve kent bileşenlerinin sayısal değerleri ayrı ayrı analiz edilerek tablolaştırılmıştır (Tablo 1).

Şekil 8. M.R.G. Conzen Kent Planlama Yöntemi ile makro ölçekte incelenen Lörcher Planı. (ODTÜ ŞBP Arşivi’nden elde edilen veriler ile yazar tarafından üretilmiştir.)

- a. Çalışma alanı ve çevresinin makro ölçekte parsel, yol, yeşil alan, bina öğelerinin analiz edilmesi, b. Çalışma alanı sınırları içerisindeki parsel, yol, bina ve yeşil alan analizi, c. Çalışma alanı sınırları içerisindeki parsel, yol ve yeşil alan analizi.

Tablo 1. Tablolaştırılmış morfolojik analizler.

BİNA	Toplam Bina Sayısı	Toplam Bina Alanı Kapsamı	En Düşük Bina Alanı Kapsamı	En Yüksek Bina Alanı Kapsamı	Ortalama Bina Alanı Kapsamı
	Lörcher Planı	9	1374 m ²	88 m ²	243 m ²
PARSEL	Toplam Parsel Sayısı	Toplam Parsel Alanı Kapsamı	En Düşük Parsel Alanı Kapsamı	En Yüksek Parsel Alanı Kapsamı	Ortalama Parsel Alanı Kapsamı
	Lörcher Planı	10	89.074 m ²	2.737 m ²	16.039 m ²
YEŞİL ALAN	Toplam Yeşil Alan	Toplam Yeşil Alan Kapsamı	En Düşük Yeşil Alan Kapsamı	En Yüksek Yeşil Alan Kapsamı	Ortalama Yeşil Alan Kapsamı
	Lörcher Planı	14	10.852 m ²	473 m ²	2.260 m ²
YOL	En Yüksek Yol Genişliği	En Düşük Yol Genişliği	Toplam Yol Alanı		
	Lörcher Planı	41 m	13 m	73.723 m ²	

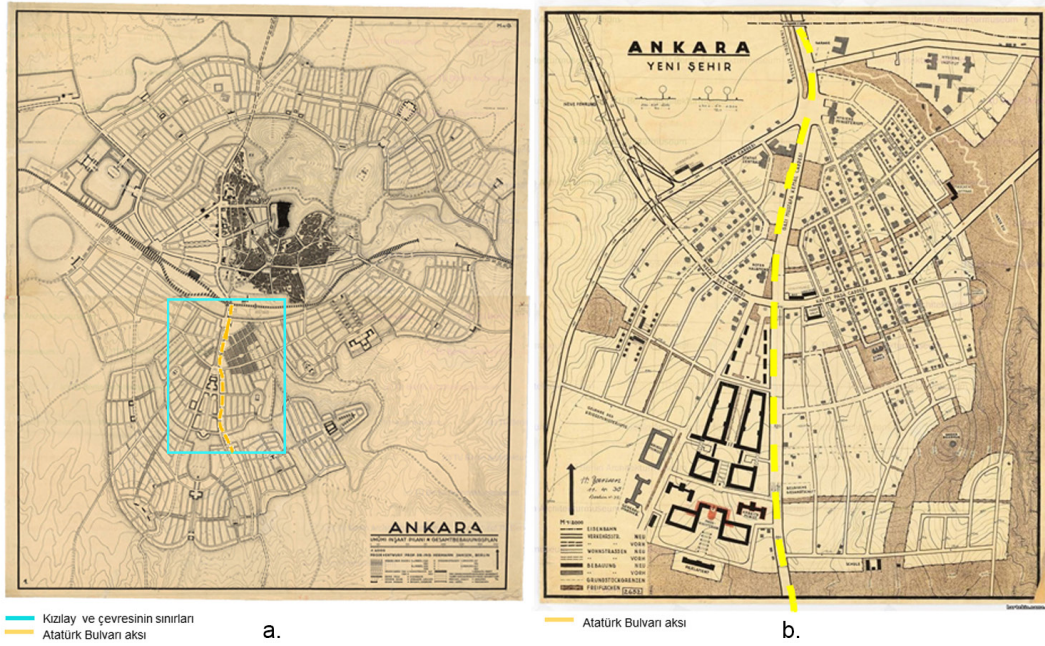
Morfolojik Analizlerin Sonuçlarının Değerlendirilmesi

M.R.G. Conzen’in kent planlama analizi yöntemine uygun olarak üretilen analizlerde ve oluşturulan tabloda Lörcher Planı’nın Kızılay merkezi ve çevresini yeşil alan dokusu ve parsel düzenlemeleriyle biçimlendiren Yeni Şehir önerisi gözlemlenmiştir. Bugünkü Kızılay ve çevresinin altyapılarını oluşturması bakımından Lörcher Planının çalışma alanına olan katkısı son derece önemlidir.

Jansen Planı (1932-1957)

Uluslararası yarışmayla kazanılan Jansen Planı, toplam 1500 ha. alan üzerinde ortalama 120-240 kişi/ha yoğunlukla 1978 yılı itibariyle yaklaşık 300.000 kişinin kentte yaşayacağını öngörerek tasarlanmıştır (Ankara Büyükşehir Belediyesi Makroform, s.62). Jansen Planı’nda, kentin doğu-batı yönünde gelişen yeşil aks arayışı Ankara’nın ana oluşum aksı olarak görülen kuzey-güney doğrultusunda da doğal izlerle oluşturulmaya çalışılmıştır. Lörcher Planı’nın önerilerini geliştiren ve dönüştüren Jansen Planı’nın Yeni Şehir üzerinde olan etkileri Kızılay Meydanı ve Atatürk Bulvarı’nın düzenlenmesinde de gözlemlenmiştir (Şekil 9).

Şekil 9. Jansen Planı. **a.** Jansen Planı, Kızılay Bölgesi, **b.** Jansen Planı, Kızılay Bölgesi, Atatürk Bulvarı Aksı (ODTÜ ŞBP Arşivi’nden elde edilen haritalardan üretilmiştir.)

Yöntemin Uygulanması

Başlangıçta makro ölçekte değerlendirilen Jansen Planı ile Kızılay bölgesinde yeşil doku ve koridorların oluşumu ve buna ek olarak Atatürk Bulvarı’nın politik karakteri kentsel olarak bir omurga biçiminde yansıtıldığı gözlemlenmiştir (Şekil 10). Bu bağlamda, Jansen Planı ile kentin günümüzdeki merkez bölgelerinin temel dinamiklerinin oluşturulduğu ifade edilebilir. Çalışma kapsamında seçilen çalışma alanı sınırlarında gerçekleştirilen morfolojik analizler ile de Atatürk Bulvarı’nın Jansen Planı kararlarından kentsel bağlamda etkilenecek bir prömenada sahip olduğu ve kentsel çevrenin protokol alan olarak tanımlanan Vekaletler Bölgesi’nde geliştiği gözlemlenmiştir (Tablo 2).

Şekil 10. M.R.G. Conzen Kent Planlama Yöntemi ile makro ölçekte incelenen Jansen Planı.
a. Çalışma alanı ve çevresinin makro ölçekte parsel, yol, yeşil alan, bina öğelerinin analiz edilmesi, b. Çalışma alanı sınırları içerisindeki parsel, yol, bina ve yeşil alan analizi
c. Çalışma alanı sınırları içerisindeki parsel, yol ve yeşil alan analizi (ODTÜ ŞBP Arşivi’nden elde edilen veriler ile yazar tarafından üretilmiştir.)

Tablo 2. Tablolaştırılmış morfolojik analizler.

BİNA	Toplam Bina Sayısı	Toplam Bina Alanı Kapsamı	En Düşük Bina Alanı Kapsamı	En Yüksek Bina Alanı Kapsamı	Ortalama Bina Alanı Kapsamı
	Jansen P.	23	5.229 m2	88 m2	360 m2
PARSEL	Toplam Parsel Sayısı	Toplam Parsel Alanı Kapsamı	En Düşük Parsel Alanı Kapsamı	En Yüksek Parsel Alanı Kapsamı	Ortalama Parsel Alanı Kapsamı
	Jansen P.	7	115.141 m2	2.683 m2	30.470 m2
YEŞİL ALAN	Toplam Yeşil Alan	Toplam Yeşil Alan Kapsamı	En Düşük Yeşil Alan Kapsamı	En Yüksek Yeşil Alan Kapsamı	Ortalama Yeşil Alan Kapsamı
	Jansen P.	5	6.173 m2	559 m2	2.278 m2
YOL	En Yüksek Yol Genişliği	En Düşük Yol Genişliği	Toplam Yol Alanı		
	Jansen P.	45 m	9 m	56.149 m2	

Morfolojik Analizlerin Sonuçlarının Değerlendirilmesi

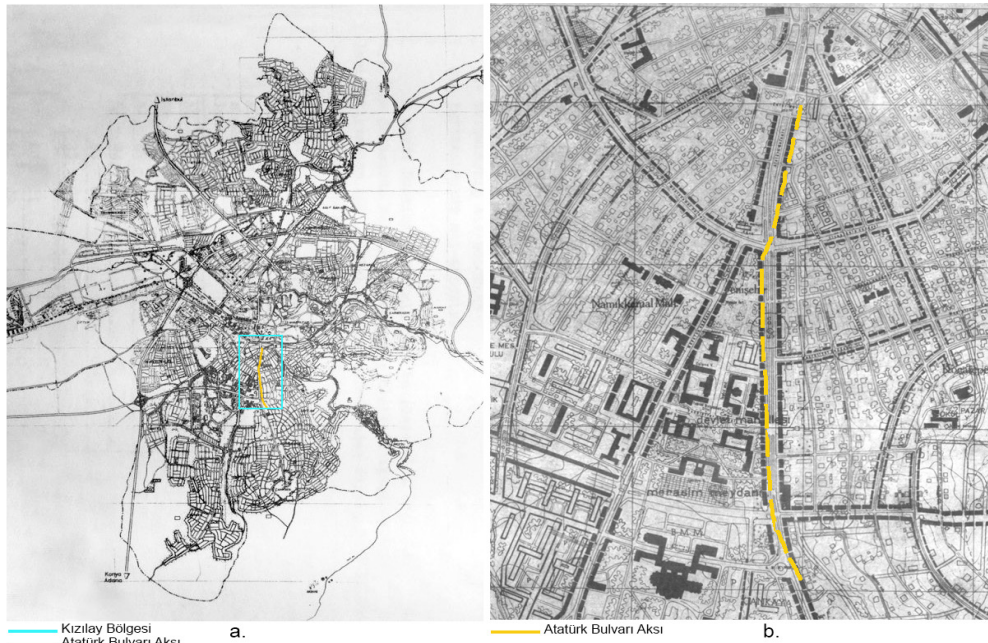
Jansen Planı'nın Kızılay Meydanı'nın düzenlenmesine yönelik olarak kent üzerinde oluşturulan kararlar ve gerçekleştirilen morfolojik analizler ve hazırlanan tablo verileri sonucunda, seçilen çalışma alanı sınırları çerçevesinde Lörcher dönemine kıyasla toplam

parsel alanı artış gösterirken toplam bina alanı kapsamının azaldığı gözlemlenmiştir. Bununla birlikte Lörcher döneminde oluşturulan yeşil koridorların alan kapsamının ve yol genişliğinin Jansen Planı’nda azalarak yerini parsel artışlarına bıraktığı analiz edilmiştir.

Yücel-Uybadın Planı (1957-1970)

Kentin hızla artmaya devam eden nüfusu Yücel-Uybadın Planlaması döneminde karşılaşılan en büyük sorun olmuştur. Bu sorun kentsel bağlamda değerlendirildiğinde Lörcher ve Jansen dönemlerine göre Yücel-Uybadın döneminde önemli farklılıklar göstermiştir. Kentsel gelişme hızının etkisiyle artan nüfus bu dönemde kent dokusunda gecekondulaşma sürecini beraberinde getirmiştir. Bu noktada, Ankara’nın makroformunda çeperlere yayılmayı kontrol etmeyi amaçlayan bir kent gelişimi önerilmiştir (Şekil 11).

Şekil 11. Yücel-Uybadın Planı. a. Yücel-Uybadın Planı, Kızılay Bölgesi Sınırları, b. Yücel-Uybadın Planı, Atatürk Bulvarı Aksı. (ODTÜ ŞBP Arşivi’nden elde edilen haritalardan üretilmiştir.)

Yöntemin Uygulanması

Makro ölçekte Yücel-Uybadın Planı incelendiğinde Kızılay ve çevresinde hızlı kentleşme sürecinin etkileri ile çok sayıda bina ve parsel oluşumunun meydana geldiği gözlemlenmiştir (Şekil 12). Seçilen 1 (bir) hektarlık çalışma alanında ise kent planlama analizi yöntemine göre morfolojik analiz gerçekleştirilerek kent bileşenlerinin önceki dönemlere oranla değişim ve dönüşümleri incelenmiştir. Oldukça yoğun bir nüfus artışı döneminde tasarlanan bu plan Kızılay bölgesinden çok Atatürk Bulvarı üzerinde etkilere sahiptir (Günay, 2006). Kızılay ve çevresindeki yerleşim bölgeleri bu dönemde ticari fonksiyonda yapılar dönüşürken, Atatürk Bulvarı’nın sahip olduğu yeşil alan kapsamı ise yalnızca birkaç park ile sınırlandırılmıştır. Mikro ölçekte, çalışma alanı sınırları kapsamında yapılan kent bileşenlerinin morfolojik analizleri ile gözlemlenebilen bu durum Atatürk Bulvarı planlamasını etkilemiştir (Tablo 3).

Şekil 12. Makro ölçekte incelenen Yücel-Uybadın Planı. a. Çalışma alanı ve çevresinin makro ölçekte parsel, yol, yeşil alan, bina öğelerinin analiz edilmesi, b. Çalışma alanı sınırları içerisindeki parsel, yol, bina ve yeşil alan analizi, c. Çalışma alanı sınırları içerisindeki parsel, yol ve yeşil alan analizi (ODTÜ ŞBP Arşivi'nden elde edilen veriler ile yazar tarafından üretilmiştir.)

Tablo 3. Tablolaştırılmış morfolojik analizler.

BİNA	Toplam Bina Sayısı	Toplam Bina Alanı Kapsamı	En Düşük Bina Alanı Kapsamı	En Yüksek Bina Alanı Kapsamı	Ortalama Bina Alanı Kapsamı
	Yücel-Uybadın Planı	87	29.000 m ²	62 m ²	1099 m ²
PARSEL	Toplam Parsel Sayısı	Toplam Parsel Alanı Kapsamı	En Düşük Parsel Alanı Kapsamı	En Yüksek Parsel Alanı Kapsamı	Ortalama Parsel Alanı Kapsamı
	Yücel-Uybadın Planı	8	127.886 m ²	6.036 m ²	34.211 m ²
YEŞİL ALAN	Toplam Yeşil Alan	Toplam Yeşil Alan Kapsamı	En Düşük Yeşil Alan Kapsamı	En Yüksek Yeşil Alan Kapsamı	Ortalama Yeşil Alan Kapsamı
	Yücel-Uybadın Planı	6	40.100 m ²	800 m ²	34.211 m ²
YOL	En Yüksek Yol Genişliği	En Düşük Yol Genişliği	Toplam Yol Alanı		
	Yücel-Uybadın Planı	30 m	4.3 m	34.000 m ²	

Morfolojik Analizlerin Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Kentsel gelişme ve nüfus hızı artışının yüksek olduğu bir dönemde oluşturulan Yücel-Uybadın Planı çalışma alanı kapsamında değerlendirildiğinde bir önceki Jansen döneminde 23 olan toplam bina sayısının hızla artarak Yücel-Uybadın döneminde 87'ye çıktığı gözlemlenmiştir. Bununla birlikte toplam bina alanı sayısı ve parsel sayıları da artış gösterirken, yeşil alanların sayısı olarak azaldığı ancak kapsam olarak genişlediği analiz edilmiştir. Sonuç olarak, Yücel-Uybadın Planı hızlı kentleşmeye yönelik güçlü bir oluşum içerisinde bulunamamıştır.

Mevcut Durum Planlama Kararları ve Yöntemin Uygulanması

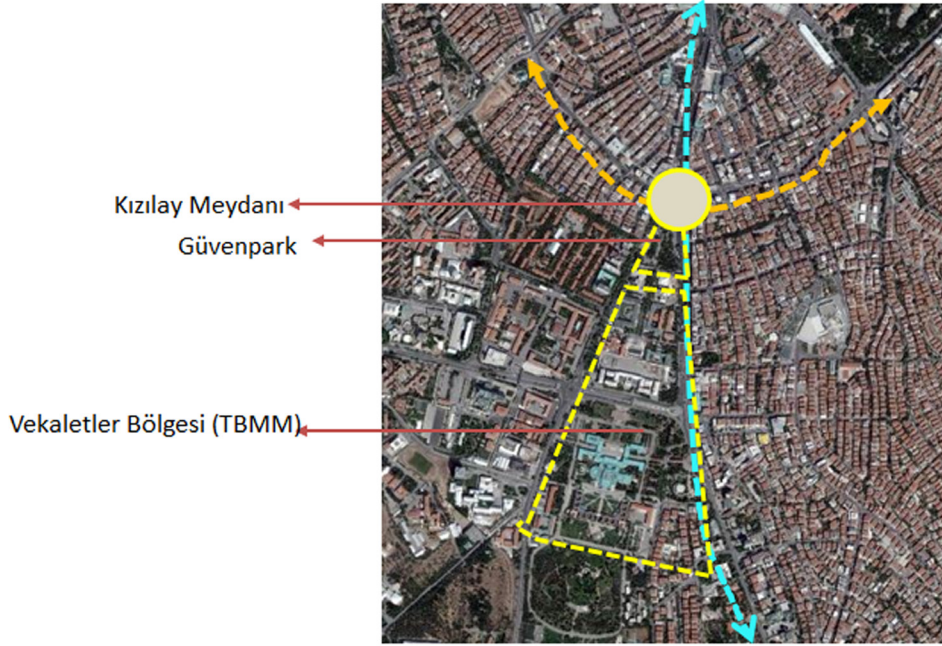
1980 sonlarında belediyelerin yerel ölçekte artan yetkileri kentsel bağlamda hızla etkilerini göstermeye başlamıştır. Kentin makroformunun değişim sürecine yönelik olarak Ankara'nın yapısal planlamalarında metropoliten bir etki alanı tasarlanılmaya çalışılmıştır. Ancak önceki dönemlere kıyasla değişen koşullar tüm kent bağlamında uygulanan ölçek değişimini de beraberinde getirmiştir. Bununla birlikte, başkent Ankara'nın merkez bölgelerinden ve aynı zamanda bu çalışmaya da konu olan Kızılay'da yüksek yoğunluklu ticari faaliyetler bölgedeki yapı yoğunluğu artışını etkilemiştir (Şekil 13, Tablo 4). Mevcut durumun tarihi süreçte gerçekleşen planlar ile ilişkisi düşünüldüğünde Kızılay, Atatürk Bulvarı üzerinde yer alan ve bölgenin karakterini önemli ölçüde etkileyen Kızılay Meydanı, Güvenpark ve protokol alanları olarak adlandırılan Vekâletler Bölgesi'nin günümüzde varlıklarını sürdürdükleri görülmektedir (Şekil 14).

Şekil 13. Mevcut Durum Planı. a. Çalışma alanı ve çevresinin makro ölçekte parsel, yol, yeşil alan, bina öğelerinin analiz edilmesi, b. Çalışma alanı sınırları içerisindeki parsel, yol, bina ve yeşil alan analizi, c. Çalışma alanı sınırları içerisindeki parsel, yol ve yeşil alan analizi (ODTÜ ŞBP Arşivi ve Google Earth 2017 görüntüsü aracılığıyla elde edilen veriler ile yazar tarafından üretilmiştir.)

Tablo 4. Tablolaştırılmış Morfolojik Analizler.

BİNA	Toplam Bina Sayısı	Toplam Bina Alanı Kapsamı	En Düşük Bina Alanı Kapsamı	En Yüksek Bina Alanı Kapsamı	Ortalama Bina Alanı Kapsamı
Mevcut Durum	77	39.560 m ²	172 m ²	3.474 m ²	513 m ²
PARSEL	Toplam Parsel Sayısı	Toplam Parsel Alanı Kapsamı	En Düşük Parsel Alanı Kapsamı	En Yüksek Parsel Alanı Kapsamı	Ortalama Parsel Alanı Kapsamı
Mevcut Durum	5	110.685 m ²	12.000 m ²	36.833 m ²	22.137 m ²
YEŞİL ALAN	Toplam Yeşil Alan	Toplam Yeşil Alan Kapsamı	En Düşük Yeşil Alan Kapsamı	En Yüksek Yeşil Alan Kapsamı	Ortalama Yeşil Alan Kapsamı
Mevcut Durum	1	25.522 m ²	25.522 m ²	25.522 m ²	25.522 m ²
YOL	En Yüksek Yol Genişliği	En Düşük Yol Genişliği	Toplam Yol Alanı		
Mevcut Durum	52 m	6 m	50.765 m ²		

Şekil 14. Mevcut Durum Hava Fotoğrafı. (2017 Google Earth görüntüsü üzerinden üretilmiştir.)

Morfolojik Analizlerin Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Mevcut planlama kararlarından önce etkileri görülen Yücel-Uybadın planına kıyasla günümüzde toplam bina alanı kapsamının artış gösterdiği ancak; toplam parsel alanı ve toplam yeşil alan kapsamının azaldığı gözlemlenmektedir. Bununla birlikte, çalışma alanı boyunca etki gösteren yol genişliğinin arttığı görülmektedir. Kızılay Meydanı ve Atatürk Bulvarı karakteristik anlamlarını korumalarına karşın, bölgedeki yapıların niteliklerinin ve ölçeklerinin değişmesi kent bütününde tarihsel bağlamı değiştirmesi sebebiyle olumsuz bir etkiye sahiptir.

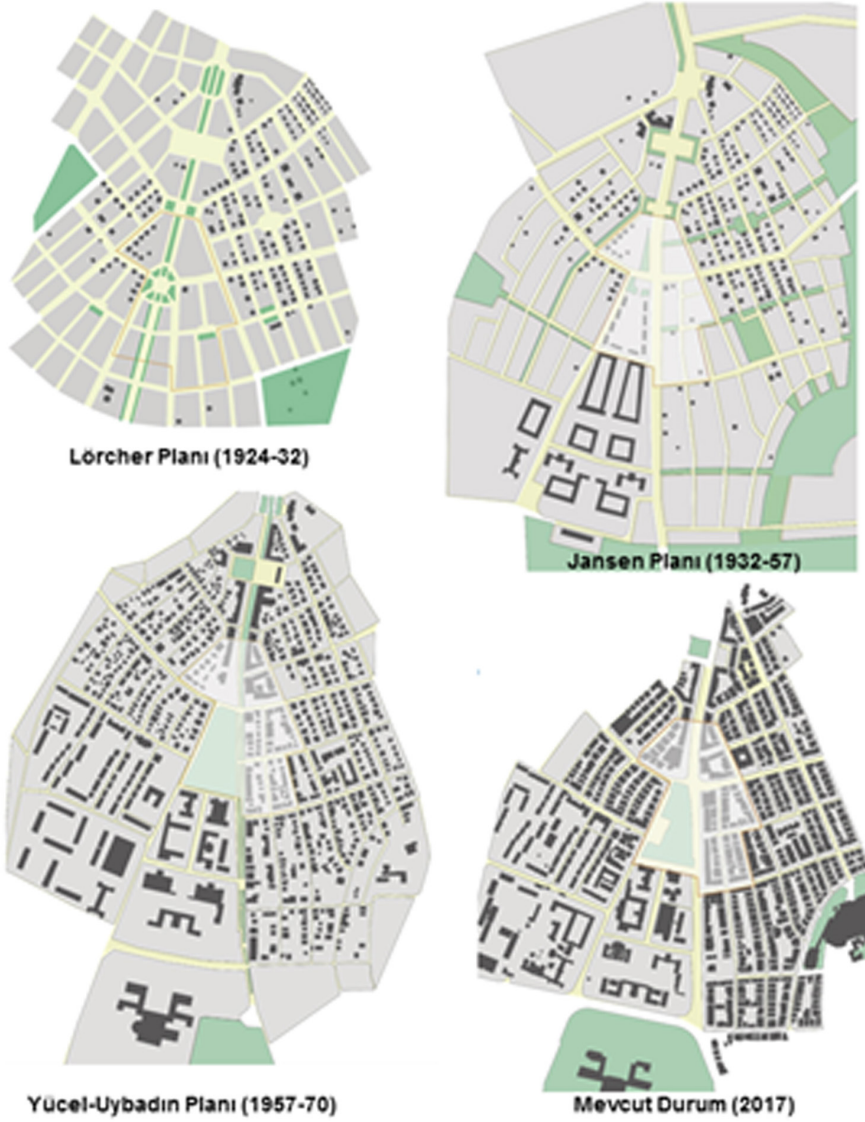
Bölüm Sonucu

Bölüm kapsamında, Kızılay bölgesi Atatürk Bulvarı çevresinde seçilen çalışma alanı çerçevesinde, incelenen farklı dönemlere ait planlama kararları ve günümüz mevcut durumu morfolojik olarak analiz edilmiştir (Şekil 15, Şekil 16). Bu bağlamda, başkent Ankara için simgesel bir merkez olma niteliğine sahip Kızılay Bölgesi Atatürk Bulvarı aksı etrafında karakteristik olarak şekillenmiştir. Lörcher döneminde çalışma alanı içerisinde yeşil koridorlar oluşturmak istenirken, bir sonraki dönem olan Jansen Planı kararlarıyla parsel artışları gözlemlenip, yeşil alanların azalması sonucu ortaya çıkmıştır. Kentin büyüüp geliştiği ve nüfus artışının hızla yükseldiği dönemde Yücel-Uybadın Planı yerleşme kararları çalışma alanına da etki etmeye çalışmış ancak çevredeki yapıların niteliklerinin değiştiği ve aynı zamanda kent içi yeşil alan sayısının da azalma gösterdiği belirlenmiştir. Tarihsel süreçte birçok planlama karardan etkilenen başkent Ankara'da günümüz koşullarına gelindiğinde pek çok yapısal kararın etki ettiği ve bu oluşumların Kızılay Meydanı'nda da kendini gösterdiği gözlemlenmiştir. Tarihsel bağlamda önemli ve simgesel anlamı olan bu alanın ölçek kayıplarından korunması gerektiği düşünülmektedir.

Şekil 15. Tarihi planların karşılaştırılması, dolu-boş oranı. (ODTÜ ŞBP Arşivi'nden elde edilen verilerin analiz edilerek yeniden üretilmesiyle oluşturulmuştur.)

Şekil 16. Tarihi planların karşılaştırılması, kentsel elemanların analizi. (ODTÜ ŞBP Arşivi’nden elde edilen verilerin analiz edilerek yeniden üretilmesiyle oluşturulmuştur.)

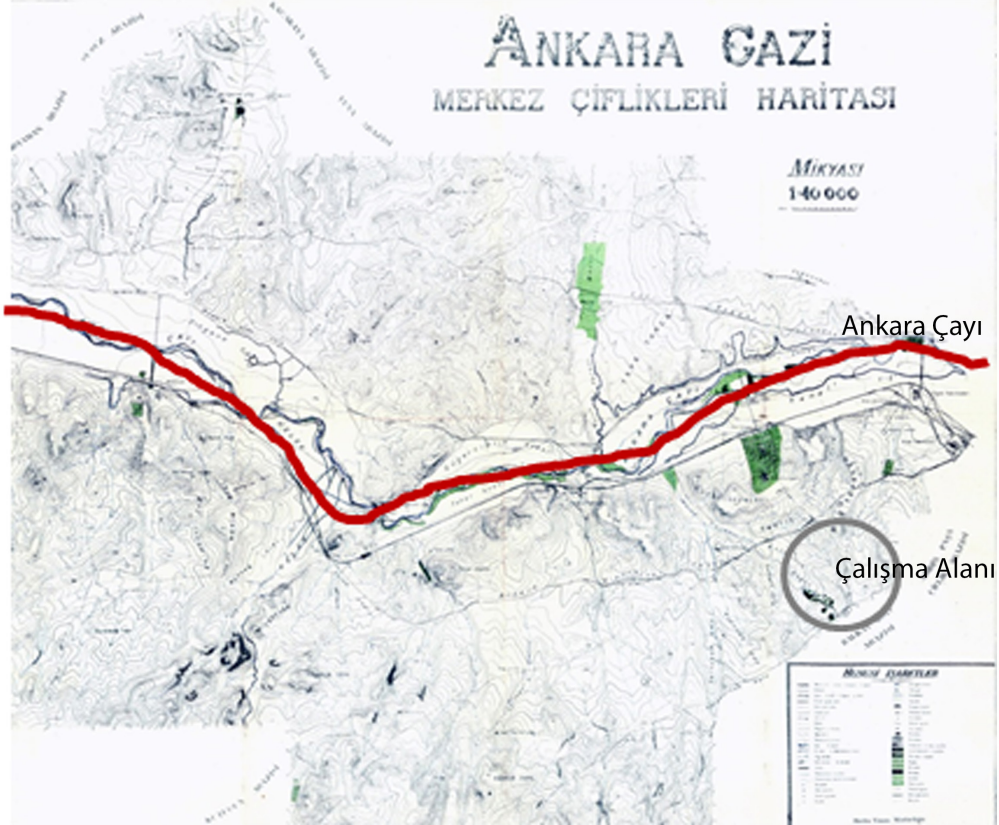
Atatürk Orman Çiftliği Morfolojik Analizler

Ankara’nın siyasal ve toplumsal yapısı üzerinde önemli bir yere sahip olan Atatürk Orman Çiftliği (A.O.Ç.), Cumhuriyet’in ilanının ardından yeni bir toplumsal yapının oluşumu ve Ankara’nın başkent olmasıyla birlikte kentin simgesel bölgelerinden biri olmuş ve tarihten bu yana varlığını sürdürmektedir. Ancak, önemli bir kentsel bölge olan Atatürk Orman Çiftliği son yıllarda pek çok değişim ve dönüşümün etkisi altında kalarak sahip olduğu kentsel doku bağlamından uzaklaştırılıp bir takım müdahalelere maruz kalmıştır. Bu bölümde gerçekleştirilen çalışmanın amacı, Atatürk Orman Çiftliği sınırlarının siyasal bir süreç ile değişimini morfolojik olarak incelemek ve Ankara’nın simgesel ve tarihsel bir değeri olan bölgenin başkent için anlamına dikkat çekmektir. Bu bağlamda, kentsel morfoloji bilim dalının kent formunun analiz edilmesine olan katkısının yanı sıra kentin

kültürel altyapısının kavranabilmesinde de önem taşıdığı vurgulanmaktadır.

Bu bölümde, Atatürk Bulvarı için uygulanan yöntem ile eş olarak M.R.G.Conzen’in kent planlama analizi yöntemi (town plan analysis) kullanılacak olup, Atatürk Orman Çiftliği arazisinde bahsedilen siyasi değişimlerden büyük ölçüde etkilenen 1 (bir) hektarlık çalışma alanında morfolojik analizler gerçekleştirilecektir (Şekil 17).

Şekil 17. Atatürk Orman Çiftliği genel haritası,1929. (Kaynak: Keskinok, 2009)

Yöntemin Uygulanması

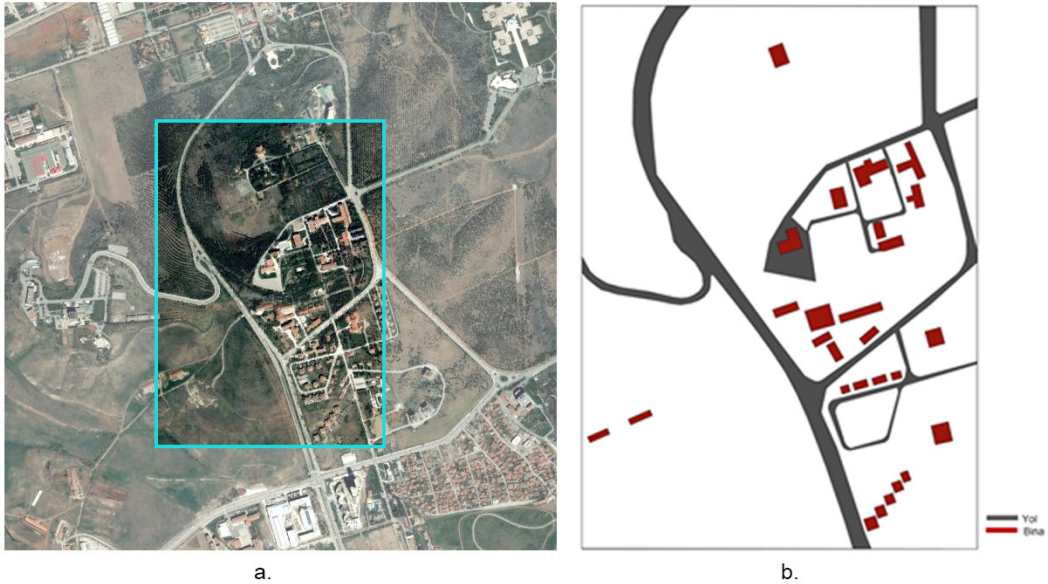
A.O.Ç.’nin bütüncül makroform gelişimi ve değişimi tarihten bu yana parçalanmalar yaşamıştır (Şekil 18). Günümüzde politik birtakım müdahalelerin odağında 1 (bir) hektarlık çalışma alanı olarak belirlenen bölge günümüzde Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Sarayı’nın yer aldığı, tarihte ise kamusal kullanıma olanak tanıyan ve yeşil bir bölge olan A.O.Ç. arazisidir. Çalışma alanında herhangi bir kentsel müdahalenin başlamadığı 2005 yılı ile inşaat çalışmalarının görüldüğü 2012 yılı ve inşaatın tamamlandığı 2017 yılları için kent bileşenlerinin yollar, binalar, parseller ve yeşil alanlar olarak ele alındığı kent planlama analizi uygulanacaktır.

Şekil 18. A.O.Ç. arazisi. **a.** A.O.Ç. arazisinde parçalanmaların gösterimi (ODTÜ ŞBP Arşivi belgelerinden üretilmiştir.),
b. A.O.Ç. kent makroformundaki yeri (ODTÜ ŞBP Arşivi'nden edinilmiştir.)

2005 Yılı Morfolojik Analizi

Seçilen çalışma alanında 2005 yılı içerisinde henüz inşaat çalışmaları başlamamakla birlikte küçük ölçekli yapılar ve arazinin karakteristik özelliği olan yeşil alanlar dikkat çekmektedir (Şekil 19, Tablo 5).

Şekil 19. 2005 A.O.Ç. Çalışma alanı. **a.** 2005 Çalışma alanı sınırı, hava fotoğrafı (Google Earth görüntüsü üzerinden yazar tarafından üretilmiştir.),
b. 2005 Çalışma alanı morfolojik analizi (Yazar tarafından üretilmiştir.)

Tablo 5. Tablolaştırılmış morfolojik analizler.

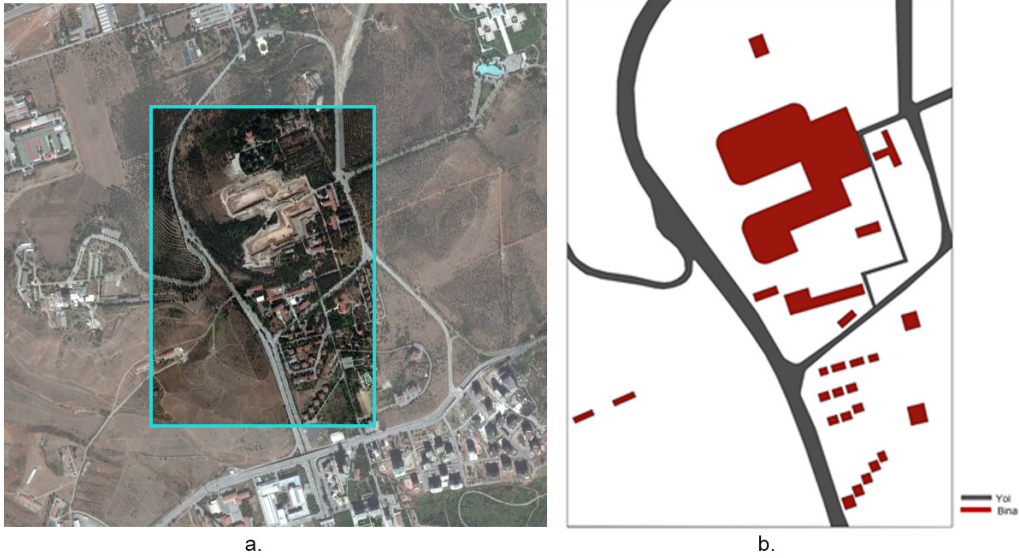
BİNA	Toplam Bina Sayısı	Toplam Bina Alanı Kapsamı	En Düşük Bina Alanı	En Yüksek Bina Alanı	Ortalama Bina Alanı Kapsamı
2005	33	31.204 m ²	310 m ²	2.633 m ²	945 m ²

YOL	En Yüksek Yol Genişliği	En Düşük Yol Genişliği	Toplam Yol Alanı	
2005	55 m	10 m	103.659 m ²	

2012 Yılı Morfolojik Analizi

2012 yılında Cumhurbaşkanlığı Sarayı inşaat çalışmalarının gözlemlendiği çalışma alanında yapılan morfolojik analizler ile toplam bina alanı kapsamının 2005 yılına kıyasla oldukça genişlediği, bunun yanında yol genişliğinin ve bina sayısının artmış olduğu belirlenmiştir (Şekil 20, Tablo 6).

Şekil 20. 2012 A.O.Ç. Çalışma alanı. **a.** 2012 Çalışma alanı sınırı, hava fotoğrafı (Google Earth görüntüsü üzerinden yazar tarafından üretilmiştir.), **b.** 2012 Çalışma alanı morfolojik analizi (Yazar tarafından üretilmiştir.)

Tablo 6. Tablolaştırılmış morfolojik analizler.

BİNA	Toplam Bina Sayısı	Toplam Bina Alanı Kapsamı	En Düşük Bina Alanı	En Yüksek Bina Alanı	Ortalama Bina Alanı Kapsamı
2012	27	88.228 m ²	310 m ²	65.068 m ² (inşaat süreci)	3.267 m ²

YOL	En Yüksek Yol Genişliği	En Düşük Yol Genişliği	Toplam Yol Alanı	
2012	70 m	7 m	88.354 m ²	

2017 Yılı Morfolojik Analizi

2017 yılında yapımı tamamlanan Cumhurbaşkanlığı Sarayı ile Atatürk Orman Çiftliği'nin tarihi niteliği kaybedilerek, kamusal bir alan olma özelliğinden uzaklaşmak durumunda kalmıştır. Ankara'nın başkent oluşundan bu yana kent için tarihi ve kültürel bağlamda simgesel bir değer olan arazi, günümüz koşullarında tarihi ölçeğinden kopuk ve halk tarafından ulaşılabilirliği kısıtlanmıştır. Gerçekleştirilen morfolojik analizler ile elde edilen gözlemler sonucunda, toplam yol alanının bir önceki yıllara göre artış gösterdiği ve mevcut yapı olmadan önceki plana göre günümüzde sahip olunan yoğun yapı kütleleri dikkat çekmektedir (Şekil 21, Tablo 7).

Şekil 21. 2017 A.O.Ç. Çalışma alanı. a. 2017 Çalışma alanı sınırı, hava fotoğrafı (Google Earth görüntüsü üzerinden yazar tarafından üretilmiştir),
b. 2017 Çalışma alanı morfolojik analizi (Yazar tarafından üretilmiştir.)

Tablo 7. Tablolaştırılmış morfolojik analizler.

BİNA	Toplam Bina Sayısı	Toplam Bina Alanı Kapsamı	En Düşük Bina Alanı	En Yüksek Bina Alanı	Ortalama Bina Alanı Kapsamı
2017	21	52.958 m2	177 m2	11.951 m2	2.584 m2

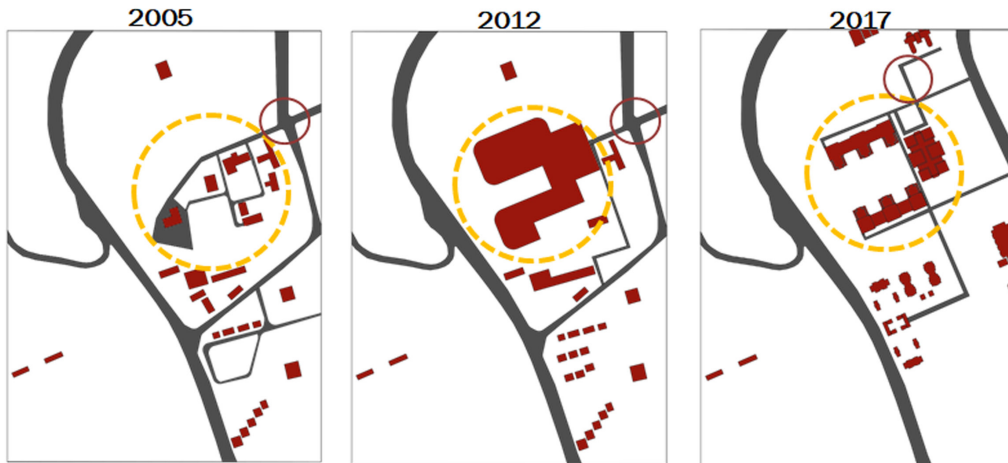

YOL	En Yüksek Yol Genişliği	En Düşük Yol Genişliği	Toplam Yol Alanı	
2017	70 m	10 m	90.363 m2	

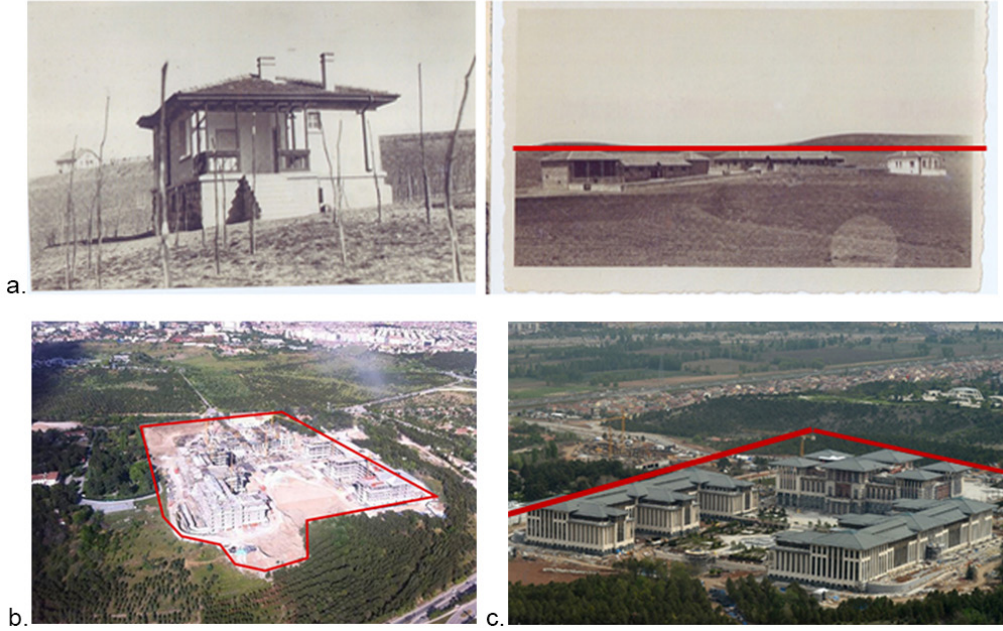
Bölüm Sonucu

Atatürk Orman Çiftliği Mustafa Kemal Atatürk'ün bireysel girişimleriyle oluşturulmaya başlanmış, sonrasında ise başkent Ankara için tarihsel ve simgesel bir değere sahip kamusal bir mekân haline gelmiştir. Tarihte halka açık kaynaklar sağlanması amacıyla önemsenen bu bölge, günümüz koşulları içerisinde tarihsel bağlamından kopuk ve özel mülk niteliği taşıyan, aynı zamanda A.O.Ç. arazisinin tarihi ve kentsel ölçeğinden uzaklaşmış bir takım müdahaleler içerisindedir. Seçilen çalışma alanında 2005 yılında yeşil alanların varlığı gözlemlenirken, Cumhurbaşkanlığı Sarayı inşaat sürecinin tamamlanmasının ardından yerini kentsel ölçekten kopuk bir yapı bütününe bırakmıştır (Şekil 22). Morfolojik olarak yapılan incelemeler ile birlikte başkent Ankara için sosyal,

kültürel ve tarihi karakteristik özelliklere sahip olan bu alanın günümüzde kentsel nitelikte sahip olduğu varlığı tahrip edilmiş durumdadır (Şekil 23).

Şekil 22. Çalışma alanında yapılan morfolojik analizlerin karşılaştırılması.

Şekil 23. A.O.Ç. Ölçek değişimlerinin görseller üzerinde analizi. **a.** Tarihte A.O.Ç. ölçeği (ODTÜ ŞBP Arşivi’nden elde edilen görseller üzerinden üretilmiştir.),
b. T.C. Cumhurbaşkanlığı Sarayı inşaat süreci, A.O.Ç. arazisi çalışma alanı (Kaynak: Url-1),
c. Çalışma alanı mevcut durumu, ölçek değişimi (Kaynak: Url-2)

Sonuç

Başkentler birçok anlamda simgesel değerlere sahip olup, bu değerleri ile ülkelerini tarihten bu yana temsil eden dinamik noktalar. Türkiye’nin başkenti Ankara da Cumhuriyet ile birlikte gelişen ve tarihi bağlamda varlığını sürdüren kent mekânlarına sahiptir. Bu kent mekânları nitelikleri itibarıyla kente sosyal, politik, kültürel ve kentsel karakteristik özellikler tanımlayarak zamanla kent içerisinde simgesel değerler olarak ifade edilmektedir. Başkent Ankara’nın Cumhuriyet’in ilanından günümüze kadar geçirmiş olduğu tarihsel süreci boyunca sözü geçen karakteristik niteliklerin odağında iki simgesel bölge olan Kızılay, Atatürk Bulvarı ve Atatürk Orman Çiftliği, tarihten bu yana geçirilen değişim ve dönüşümlerin yakın tanıkları olmuşlardır. Dönemlerinin kültürel özelliklerini taşıyan ve içinde buldukları dönemin koşulları gereği uygulanan planlama kararlarından önemli derecede etkilenen iki odak bölge bu çalışma kapsamında kentsel morfoloji bilim dalının sunduğu M.R.G. Conzen kent planlama analizi yönteminin katkısıyla analiz edilmiştir. Bu bağlamda çalışma, Ankara’nın tarihsel süreci boyunca var olan iki simgesel örnek alanın morfolojik değişim süreçlerini analiz ederek kentin tarihi koşulları ve günümüz kararları arasında kentsel bağlamda çıkarımlar yapmayı amaçlamıştır.

Çalışmada ayrı alan çalışmaları olarak ele alınan Atatürk Bulvarı ve Atatürk Orman Çiftliği bölgelerinde seçilen yöntem uygun olarak kent bileşenleri; bina sayıları, toplam bina alanları, yeşil alanlar, parseller ve yol genişlikleri analiz edilmiştir. Çalışma sonucunda, iki simgesel bölgede de, belirlenen tarihsel planlardan günümüze kadar ulaştığı dönemde, yapı yoğunluklarının artış gösterdiği ve kentsel ölçeğin bozulmaya uğradığı gözlemlenmiştir. Bu durum, başkentlerin temsil nitelikleri bakımından değerlendirildiğinde, başkentler için

simgesel değer ifade eden bölgelerin geleceğe aktarımı konusunda kent bağlamından kopuk ve tarihi ile ilişkisi giderek zayıflayan kent mekânları olacağı öngörüsünü meydana getirmektedir. Her iki alan için de kaybedilen yeşil alan yoğunluğu ve ölçeksiz bir şekilde artış gösteren bina sayıları bu durumu destekler niteliktedir. Bu çalışmanın, başkent Ankara'nın gelecek yıllarda alınacak olan planlama kararlarında simgesel bölgelerin kentin tarihi ve tarihsel karakteri ile birlikte değerlendirilerek sürdürülebilirliğinin devamı konusuna katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

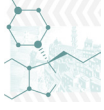
Notlar

Not 1. Bu bildiri İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Kentsel Tasarım Anabilim Dalı Kentsel Tasarım Yüksek Lisans Programı 2016-2017 Bahar Dönemi'nde Prof. Dr. Ayşe Sema Kubat tarafından yürütülen “KET502E – Urban Morphology” dersi kapsamında hazırlanan çalışmadan yeniden üretilmiştir.

Not 2. Bildiri içerisinde kullanılan tarihi haritalar, hava fotoğrafları ve kent fotoğrafları ODTÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Arşivi'nin katkısı ile elde edilerek üretilmiş olup, morfolojik analizler yazar tarafından oluşturulmuştur.

Kaynaklar

- Ankara Büyükşehir Belediyesi, İmar ve Şehircilik Daire Başkanlığı, Ankara Makroform.
- Cengizkan, A. (2004). *Ankara'nın İlk Planı 1924-1925 Lörcher Planı*. Ankara: Ankara Enstitüsü Vakfı.
- Conzen, M. R. G. (1960). *Alnwick Northumberland: A Study in Town Plan Analysis*. IBG Monograph No:27, London.
- Gölgelioglu, C. (2014). *Urban Image and Morphology of Kızılay (Ankara)*. ODTÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Kentsel Tasarım Yüksek Lisans Tezi.
- Günay, B. (2006). Ankara Çekirdek Alanının Oluşumu ve 1990 Nazım Planı Hakkında Bir Değerlendirme. Şenyapılı, T. Ed. *Cumhuriyet'in Ankara'sı*. Ankara: ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayınları. (61-118)
- Keskinok, Ç. H., (2009). Ankara Kentinin Planlanması ve Atatürk Bulvarının Oluşumu. Keskinok, Ç. H. Ed. *Cumhuriyet Devrimi'nin Yolu Atatürk Bulvarı*, Koleksiyoncular Derneği Yayını, Reklam Reklam ve Ltd. Şti.
- Keskinok, Ç. (2005). Bir Özgürleşme Tasarısı Olarak AOÇ, Bir Çağdaşlaşma Öyküsü. *Cumhuriyet Devriminin Büyük Eseri Atatürk Orman Çiftliği*. Ankara.
- Keskinok, Ç. (2009). *Cumhuriyet Devriminin Yolu Atatürk Bulvarı*. ODTÜ, Ankara.
- Kimyon, D. Serter, G. (2015). Atatürk Orman Çiftliği'nin ve Ankara'nın Değişimi Dönüşümü. *Planlama*; 25(1): 44–63.
- Kropf, K. (2009). Aspects of urban form. *Urban Morphology*, 13 (2), 105-20.
- Kubat, A. S. (2010). The study of urban form in Turkey. *Urban Morphology*, 14(1), 31-48.
- Moudon, A. V. (1997). Urban Morphology As An Interdisciplinary Field. *Urban Morphology*, 1, 3-10.
- ODTÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Arşivi. (2017). *(Atatürk Bulvarı ve Atatürk Orman Çiftliği için tarihi haritalar, hava fotoğrafları ve kent görsellerinden yararlanılmıştır.)*

İnternet Kaynakları:

Cengizkan A. (2010). *Türkiye için Modern ve Planlı bir Başkent Kurmak: Ankara 1920-1950*. Goethe-Institut Ankara. (<http://www.goethe.de/ins/tr/ank/prj/urs/geb/sta/trindex.htm>). Erişim Tarihi: 28.05.2017.

Koç University, Suna Kıraç Library. *Ankara'nın Harita Rehberi: Kenti Planlamak*. (<https://libguides.ku.edu.tr/c.php?g=653431&p=4587297>) Erişim Tarihi: 28.05. 2017.

Url-1. (<https://goo.gl/images/neA4gh>) Erişim Tarihi: 28.05. 2017.

Url-2. (<https://goo.gl/images/bgoRLi>) Erişim Tarihi: 28.05. 2017.